

ПРОУЧВАНЕ НА ТРАКИЙСКО СКАЛНО СВЕТИЛИЩЕ В ОКОЛНОСТИТЕ НА С. СЕНОКЛАС, ОБЩ. МАДЖАРОВО

Марин Илиев

Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“

Теренните обхождания и сондажни проучвания в района на община Маджарово показват наличието на активен живот от Халколита до наши дни. Това е лесно обяснимо с плодородната долина на р. Арда и залежите от полезни изкопаеми – сребро, мед, олово.

На 2 км северозападно от с. Сеноклас се издига висок, платовиден рид, издължен в посока запад-изток. Благодарение на теренни археологически експедиции, в източната му част е локализирано тракийско укрепление, в чиито предели са документирани скални ниши и басейнчета с различна форма, свързани със система от улеи ¹.

Подобни скални образувания, някои вероятно дело на човешка ръка, са забелязани и по скалите, които опасват от юг-югоизток целия платовиден рид.

На 0,5 км северозападно от укрепленията днес са разположени останките от параклис, посветен на св.св. Кирил и Методий ². Параклисът и местността около него се наричат от местното население „Манастира“. Те се посещават традиционно на 24 май, когато се прави курбан с жертвено животно. В ранните часове на деня хората от околните села слизат в източното подножие на местността, където в издадена от основния рид скала, висока около 10 м е каптиран куполообразен кладенец. По сведения на информатори, в миналото каптираният басейн е бил оформен като скален свод, вероятно дело на човешка скала ³. С водата от кладенеца се извършват ритуални измивания за здраве. Със същата цел се връзват и парцалчета по околните дървета.

В горната част на посочената скала с кладенеца е образуван пещерообразен процеп с дължина 6 м и височина 5 м. Основата на процепа представлява равна площадка с размери 2 на 3 м. Вследствие на ерозионни процеси двете отвърстия, както и таванът на процепа са силно разрушени, а на пода на площадката лежат нападали скални късове. При теренни наблюдения през лятото на 1996 г. на описаното място са открити фрагменти от керамични съдове от Ранножелязната епоха, които провокират извършването на археологически проучвания през есента на следващата година ⁴.

При залагането на сондаж № 1 в границите на равната скална площадка, са открити около 70 керамични фрагменти, датиращи от Ранножелязната епоха. Сондажът е с дължина 5,5 м и широчина, варираща според очертанията на площадката. Откритите фрагменти от съдове са концентрирани преди всичко в подножията на източната и западната стена. Необходимо е да се отбележи, че на източната стена се забелязват вдлъбвания в скалата, които силно напомнят на изветрели скални ниши.

При разкопаването е достигната дълбочина на културните напластявания до 0,4 м при еднородна кафява пръст. Единствено в западния край на площадката е засечено потъмняване на пласта, което лесно може да се обясни с плътните натрупвания на органична листна маса. На дъното на първия сондаж са регистрирани ситно натрошени скални късове и основата на скалата, поради което проучванията в този сектор са преустановени.

В рамките на археологическата експедиция е заложен втори сондаж с размери 0,5 на 0,5 м на дъното на скална ниша с размери 3 на 2 м, разположена в най-високата част на скалата. Открити са два керамични фрагмента с най-обща датировка I хил. пр. Хр.

Резултатите от археологическите проучвания в м. „Манастира“ край с. Сеноклас, общ. Маджарово дават основание скалният обект да се представи като тракийско скално светилище, функционирало през първата половина на I хил. пр. Хр. Паралелите с други култови паметници от Източните Родопи позволяват то да бъде причислено към най-

популярния вид тракийски светилища в Древна Тракия – разположените по върхове или край групи скали, които се открояват сред околните земеписни форми⁵.

Внимателният оглед на рида, при който е разположена проучената скална площадка, връзката ѝ с досега известните изсичания в скалите, както и тракийското укрепление, позволяват крайният анализ на обекта да бъде разширен с няколко допълнителни въпроса.

Преди всичко пещерообразният процеп в м. „Манастира” може да бъде разглеждан като затворен археологически комплекс – предвид трудно достъпното място, закритата от скалите площадка и неустановените стратиграфски нарушения в дълбочина. От това предположение следва заключението, че откритите керамични фрагменти могат да послужат като датиращ материал за времето на използване на скалните ниши в източната част на обекта⁶. От друга страна, те могат да бъдат тълкувани като следи от съдове, които са разрушени високо в скалите – в дар на почитано от траките божество.

Погледнато в по-общ план може да се говори за възможна пространствена връзка между укреплението и документираните скални изсичания (ниши с правилно оформена трапецовидна форма и някои скални ями, които с по-голяма сигурност могат да бъдат наречени „жертвени”). Това задължава анализът да бъде насочен към цялостното възприятие на платовидния хълм като култово средище, в което проученият скален обект и каптираният кладенец са съставни елементи.

Почитането на м. „Манастира” от Ранножелязната епоха до наши дни илюстрира един от най-важните проблеми на планинската култура в Тракия – приемствеността на културните традиции. В най-цялостен вид тя може да бъде проследена на такива култови топоси, които носят характеристиките на „свети места без време”⁷.

БЕЛЕЖКИ

1. **Мегалитите в Тракия.** Ч. 2. Тракия – Понтика. С., 1982, 258-260.

2. Инф. Георги Петров Стойнов, р. 1927 г. в с. Сеноклас.

3. **Мегалитите в Тракия.** Ч. 2. ..., 159.

4. Под ръководството на г-н Г. Нехризов (Министерство на културата) и докторант Иван Христов.

5. **Домарадски, М.** Култови места край скали и върхове. В: сп. Епохи, кн. 4, 1994, 33-36.

6. **Христов, Ив.** Принос към проучването на скални ниши в Източните Родопи. В: сп. Минало, кн. 2, 1996, 5-17.

7. **Меламед, К.** Родопските обредни практики или свято място без време. В: сп. Български фолклор, кн. 1-2, 1995, 118-127.